

ЖУРАВЕЛЬ Я. В.,

доктор юридичних наук, доцент,
декан юридичного факультету
(Академія праці, соціальних відносин
і туризму)

ЛИТВИН Н. А.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри службового
та медичного права
(Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка)

ЯРА О. С.,

доктор юридичних наук, професор,
декан юридичного факультету
(Національний університет біоресурсів
і природокористування України)

УДК 342.9:620.92

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.2.1.26>

**РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА ПРО СТИМУЛЮВАННЯ
ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

У науковій статті на основі аналізу положень чинного та перспективного законодавства, практики його застосування, напрацювань правової доктрини визначено шляхи удосконалення правового регулювання стимулювання розвитку альтернативної енергетики в Україні та встановлено роль держави у цій сфері.

Проаналізовано сучасний стан галузі альтернативної енергетики з урахуванням тих викликів, що постали перед цією сферою внаслідок українсько-російської війни. Констатовано необхідність пошуку способів стимулювання відродження окресленої сфери, підтримки/заохочення виробників енергії саме з альтернативних джерел.

Здійснено ретроспективний огляд правового регулювання стимулюючого тарифоутворення («зеленого» тарифу) як основного для України методу впливу держави на стимулювання виробництва енергії (а саме електроенергії) з альтернативних джерел. Виділено позитивні та негативні аспекти такого стимулювання.

Обґрунтовано доцільність збереження «зеленого» тарифу з одночасним удосконаленням правових норм щодо умов його встановлення, розширенням методів стимулювання виробництва енергії з альтернативних джерел. Продовження роботи в напрямі запуску аукціонів з розподілу квоти підтримки, механізмів самовиробництва та інших засобів, які вже позитивно себе зарекомендували в інших країнах, зокрема Європейського Союзу.

Відзначено своєчасність та правильність законодавчої ініціативи про гарантії походження електричної енергії для суб'єктів господарювання, що виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії.

Зроблено висновок про виважену державну політику у сфері розвитку правового регулювання стимулювання використання альтернативних джерел енергії, що спирається на позитивний міжнародний досвід. Доведено, що визначальною рисою правового регулювання відносин у сфері розвитку альтернативної енергетики залишається вагомий вплив держави та державних інституцій.

Ключові слова: *альтернативні джерела енергії, «зелений» тариф, адміністративно-правове регулювання, стимулювання виробництва енергії з альтернативних джерел.*

Zhuravel Y. V., Lytvyn N. A., Yara O. S. Development of legislation on stimulating the use of alternative energy sources: administrative and legal aspect

In the scientific article, based on the analysis of the provisions of the current and future legislation, the practice of its application, the development of legal doctrine, the ways of improving the legal regulation of stimulating the development of alternative energy in Ukraine are determined, and the role of the state in this area is established.

The current state of the field of alternative energy is analyzed, taking into account the challenges faced by this field as a result of the Ukrainian-Russian war. The necessity of finding ways to stimulate the revitalization of the defined sphere, support/encourage energy producers from alternative sources was noted.

A retrospective review of the legal regulation of stimulating tariff formation ("green" tariff) as the main method of state influence for Ukraine on stimulating energy production (namely electricity) from alternative sources was carried out. Positive and negative aspects of such stimulation are highlighted.

The expediency of maintaining the "green" tariff with the simultaneous improvement of legal norms regarding the conditions of its establishment, expansion of methods of stimulating energy production from alternative sources is substantiated. Continuation of work in the direction of launching auctions for the distribution of support quotas, self-production mechanisms and other means that have already proven themselves positively in other countries, in particular the European Union.

The timeliness and correctness of the legislative initiative on guarantees of the origin of electric energy for economic entities producing electric energy from alternative energy sources were noted.

A conclusion was made about a balanced state policy in the field of development of legal regulation of stimulating the use of alternative energy sources, which is based on positive international experience. It has been proven that the significant influence of the state and state institutions remains a defining feature of the legal regulation of relations in the field of alternative energy development.

Key words: *alternative energy sources, "green" tariff, administrative and legal regulation, stimulation of energy production from alternative sources.*

Вступ. Енергетична галузь України на зараз перебуває в дуже складному стані. За наявними даними станом на грудень 2022 року в нашій державі не залишилося жодної неушкодженої російськими терористичними атаками ТЕС. У результаті масованих ракетних ударів зазнало пошкоджень чи руйнувань близько половини енергетичної системи, понад півсотні підстанцій різного класу напруги та стільки ж високовольтних ліній електропередач [1, с. 5]. Така надзвичайно важка ситуація наочно проілюструвала необхідність пошуку альтернатив у забезпеченні енергетичної безпеки України. Серед можливих варіантів – аль-

тернативна енергетика. Відразу зазначимо, що питання розвитку в Україні сфери альтернативної енергетики, отримання енергії (зокрема електроенергії) з енергії сонця, вітру тощо, є актуальним для нашої держави вже не одне десятиліття. В довоєнний час на рівні чинних та перспективних стратегічно-програмних документів були задекларовані амбітні цілі. Зокрема: збільшення частки альтернативних джерел енергії у структурі загального паливно-енергетичного балансу до 25% до 2035 року (Енергетична стратегія України на період до 2035 року [2]); формування частки генерації з відновлювальних джерел енергії в загальному виробництві електроенергії на рівні 25% до 2030 року (Національна економічна стратегія на період до 2030 року [3]); досягнення 70% частки альтернативних джерел енергії у виробництві електроенергії до 2050 року (Проект Концепції «Зеленого енергетичного переходу України» до 2050 року [4]). Всі ці плани, на думку авторів цієї статті, свого часу були обґрунтовані та здійсненними. Проте наразі лише станом на кінець жовтня 2022 року вже було виведено з експлуатації 90% потужностей вітрової та близько 40–50% – сонячної енергетики. Усі вітрові електростанції на окупованій території зупинені, продовжують працювати лише деякі сонячні електростанції [1, с. 5]. Таким чином з одного боку ми маємо нагальну потребу в досягненні енергонезалежності (і тут значну роль мають відіграти альтернативні джерела енергії), з іншого – значну руйнацію/неможливість експлуатації об'єктів довоєнної альтернативної енергетики. Постає необхідність пошуку способів стимулювання відродження окресленої сфери, підтримки/заохочення виробників енергії саме з альтернативних джерел. На переконання авторів дослідження, цей процес з урахуванням українських реалій неможливий без чіткої державної політики, адміністративно-правового регулювання відповідних відносин.

Стан дослідження. Не зважаючи на те, що питання стимулювання альтернативної енергетики останніми роками привертає все більше уваги науковців різної галузевої належності, серед яких О.Ю. Битяк, Б.В. Деревянко, Г.Д. Джумагельдієва, М.М. Кузьміна, О.І. Кулик, Д.В. Молдованов, Е.Ю. Рибнікова, І.С. Сагайдак та ін., з огляду на нові виклики дана тема не втрачає актуальності та потребує подальшої розробки в науковій площині.

Постановка завдання. Метою статті є визначення, базуючись на напрацюваннях правової науки, чинного вітчизняного та міжнародного законодавства та практики його застосування, положень перспективного законодавства, найбільш ефективних механізмів стимулювання розвитку альтернативної енергетики в Україні та визначення ролі держави в цьому процесі.

Результати дослідження. Тривалий час в Україні основним методом впливу держави на стимулювання виробництва енергії (а саме електроенергії) з альтернативних джерел було стимулююче тарифоутворення, що об'єктивувалось у «зеленому» тарифі. За своєю природою цей метод є комплексним. Науковцями він розглядається і як вид стимулюючих господарсько-правових засобів [5, с. 3], і як спосіб реалізації принципу державного стимулювання альтернативної енергетики [6, с. 69], і нарешті, як один з прямих адміністративних засобів правового регулювання відносин у сфері використання альтернативних джерел енергії [7, с. 231].

«Зелений тариф» був вперше введений у 2008 році [8] для закупівлі електричної енергії, виробленої на об'єктах електроенергетики, що використовували альтернативні джерела енергії (крім доменного та коксівного газів, а з використанням гідроенергії – виробленої лише малими гідроелектростанціями). Надалі мало місце удосконалення цього способу стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел. Насамперед, через встановлення у Законі України «Про електроенергетику» диференційованого підходу до визначення величини «зеленого» тарифу залежно від виду альтернативного джерела енергії; прив'язку фіксованого мінімального розміру «зеленого» тарифу до курсу євро; встановлення граничної дати існування «зеленого» тарифу (1 січня 2030 року) [9]. В подальшому відбулось закріплення положень щодо стимулювання виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії в базовому для цієї сфери нормативному акті – Законі України «Про альтернативні джерела енергії», введення критерію походження енергетичного обладнання,

величини встановленої потужності об'єктів альтернативної електроенергетики, дати їх введення в експлуатацію [10]. Надзвичайно важливим моментом стало взяття на себе державою обов'язку викупу електричної енергії за «зеленим» тарифом через спеціальну інституцію – гарантованого покупця.

Результат такого стимулювання був двояким. З одного боку це справді стало поштовхом для збільшення обсягів виробництва енергії з альтернативних джерел (зокрема, сонця, зважаючи на найвищий «зелений тариф» для СЕС). А з іншого – ДП «Гарантований покупець» не зміг виконати зобов'язання погашення заборгованості перед виробниками електроенергії з альтернативних джерел щодо її оплати за «зеленим тарифом». Майже два роки (після вступу в дію положень Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії» [11]) тривав процес погашення боргу. І лише восени 2022 року ДП «Гарантований покупець» вдалося здійснити 100% оплату перед виробниками за «зеленим» тарифом за січень-вересень і за листопад-грудень 2021 року [12], а рівень оплати за 2022 рік склав станом на 01.11.2022 року лише 50% [13]. Ще одна проблема, значною мірою викликана існуванням досить високого «зеленого» тарифу на фоні відносно дешевої електроенергії для побутових споживачів – не зацікавленість приватних домогосподарств як виробників енергії з альтернативних джерел у споживанні власновиробленої електроенергії, орієнтація такої малої генерації виключно на продаж електроенергії державі. Фахівці стверджують, що у близько 40% сонячних електростанцій приватних домогосподарств споживання електричної енергії наближається до нуля (менше 10 кВт год/міс). Отже, весь обсяг електричної енергії, виробленої генеруючими установками таких домогосподарств, відпускається в мережу за завищеним «зеленим» тарифом [14].

Тобто маємо певне нівелювання основної мети стимулювання альтернативної енергетики – енергетичної незалежності, автономії виробників-споживачів енергії (електроенергії).

Звідси виникає логічне запитання щодо доцільності збереження цього способу стимулювання державою виробництва енергії з альтернативних джерел.

У наукових колах одностайної думки з цього приводу нема. Вчені займають діаметрально різні позиції – від необхідності відмови від «зеленого» тарифу як неефективного, обтяжливого для державного бюджету [6, с. 196] до обґрунтування збереження такого стимулюючого тарифоутворення [15, с. 3; 5, с. 3]. Хоча задля об'єктивності дослідження завважимо, що вчені пропонують шляхи вдосконалення цього способу. Приміром, Б.В. Дерев'янку обґрунтовує доцільність встановлення максимально високих тарифів для генеруючих систем нових для України типів (що використовують енергію води, землі тощо) та поступового зниження тарифів для генеруючих систем (енергоустановок), що генерують енергію сонячного випромінювання та вітру. Доводить автор і необхідність поступового зниження всіх «зелених» тарифів, які необхідно встановити на рівні, нижчому від тарифів на електроенергію для населення [16, с. 66].

Також має місце й поміркованіша позиція – збереження «зеленого» тарифу та одночасне впровадження альтернативних способів стимулювання розвитку сфери альтернативної енергетики. Саме так бачить перспективи досліджуваного аспекту М.М. Кузьміна. Серед можливих стимулів для розвитку альтернативної енергетики вчена називає: встановлення податків на викиди; додаткові обмеження та збори на традиційні види генерації; розробку преференцій для виробників енергії з альтернативних джерел; розвиток інститутів спільного, венчурного інвестування, енергетичної кооперації [17, с. 194–196]. Маємо й пропозицію щодо поступової відмови від «зеленого» тарифу та переходу та тарифні аукціони [18].

Автори даного дослідження підтримують думку щодо комплексного підходу до стимулювання державою виробництва енергії з альтернативних джерел, який включатиме «зелений» тариф та інші стимулюючі методи. Основним аргументом на користь збереження «зеленого» тарифу (принаймні до 31.12.2029 року) є необхідність додержання приписів міжнародного законодавства (Директиви 2009/28/ЄС Європейського Парламенту та Ради про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлювальних джерел та якою вносяться зміни до, а в подальшому скасовуються Директиви 2001/77/ЄС та 2003/30/ЄС) зі змі-

сту якого впливає принцип передбачуваності та стабільності державної політики у сфері альтернативної енергетики [19]. Ще однією основоположною засадою підтримки розвитку альтернативної енергетики, за вказаним документом, є обов'язкова державна допомога.

Аналізуючи зміни у вітчизняному правовому полі щодо стимулювання розвитку альтернативної енергетики варто відзначити позитивні зрушення. В першу чергу, це впровадження аукціонів з розподілу квоти підтримки (Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел» від 25.04.2019 р. № 2712-VII [20]) як способу забезпечення оптимального для держави та суспільства рівня підтримки галузі альтернативної енергетики без надмірної компенсації інвесторам та надмірного тиску на державний бюджет. Не дивлячись на всю прогресивність такого кроку, високий рівень впливу держави на нього, позитивний міжнародний досвід [21], в Україні станом на листопад 2022 року жодного аукціону з розподілу річних квот не було проведено [13].

Війна, яка стала стримуючим фактором для застосування тих же аукціонів з розподілу квоти підтримки, одночасно спрацювала своєрідним «каталізатором» для прискорення пошуку нових рішень з підтримки виробництва електроенергії з альтернативних джерел та побудови децентралізованої енергетики з врахуванням перспектив реалізації (збуту) електричної енергії на зовнішньому ринку. У представленому

Так, до Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2023 рік [22] було включено низку законопроектів: 1) проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії на ринкових засадах; 2) проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання збільшення виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії генеруючими установками споживачів; 3) проект Закону про внесення змін до законів України про створення реєстру видачі, використання та припинення дії гарантій походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії.

Станом на початок березня 2023 року в Верховній Раді було зареєстровано: Проект Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії генеруючими установками споживачів (реєстраційний № 9011 від 13.02.2023 р.) [23], Проект Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання збільшення виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії генеруючими установками споживачів (реєстраційний № 9011-2 від 28.02.2023 р.) [24] та Проект Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо запровадження реєстру видачі, використання та припинення дії гарантії походження електричної енергії, виробленої з відновлювальних джерел енергії (реєстраційний № 9012 від 13.02.2023 р.) [25].

Зупинимось спочатку на ключових моментах законопроектів № 9011 та № 9011-2.

Перший з них передбачав запровадження нової моделі підтримки малої розподіленої генерації з відновлюваних джерел енергії, орієнтованої на власне споживання та без додаткових фінансових витрат з боку держави та/або споживачів. Проектом Закону № 9011 пропонувався запровадження системи net billing (механізму самовиробництва), тобто проведення взаєморозрахунків між постачальником універсальних послуг або електропостачальником та споживачем, у тому числі приватним домогосподарством та енергетичним споживачем, у грошових одиницях, що усуває ризики додаткового субсидювання. Також основні положення акту містили: визначення термінів, «механізм самоспоживання», «активний споживач»; визначення умов функціонування механізму самовиробництва; запровадження нового договору купівлі-продажу електричної енергії за механізмом самовиробництва; визначення категорій споживачів, які мають право використовувати механізм самовиробництва [26].

Фактично через два тижні було зареєстровано інший законопроект (№ 9011-2), в якому положення попереднього наведеного документу було піддано критиці як такого, що «ставить під ризик подальший розвиток малої розподіленої генерації з відновлюваних джерел енергії споживачами оскільки не передбачає економічних стимулів для таких споживачів,

а також не містить положень щодо стимулювання споживачів забезпечувати баланс електричної енергії шляхом розвитку систем зберігання енергії або делегування своєї відповідальності іншим учасникам» [27].

Законопроект № 9011-2, поряд з ініціативою запровадження системи механізмів розвитку малої розподіленої генерації з альтернативних джерел енергії без додаткового фінансового стимулювання з боку держави та споживачів, значну увагу приділяє питанню удосконалення правового регулювання «зеленого» тарифу. Зокрема через запровадження можливості продажу електричної енергії, виробленої генеруючими установками споживачів за «зеленим» тарифом та за вільними цінами; встановлення умов та строків встановлення «зеленого» тарифу для приватних домогосподарств. Містить законопроект № 9011-2 і доцільні, на думку авторів даного дослідження, положення щодо стимулювання споживачів забезпечувати баланс електричної енергії; визначення умов функціонування механізму самовиробництва; запровадження нового договору купівлі-продажу електричної енергії за механізмом самовиробництва; визначення категорій споживачів, які мають право використовувати механізм самовиробництва. Таким чином, законопроект № 9011-2 більш виражено підходить до реформування заходів стимулювання державою розвитку альтернативної енергетики. Бачимо й підтвердження правильності позиції авторів даного дослідження щодо необхідності поєднання існуючого інструментарію державного впливу на окреслену сферу з його доповненням новими засобами, які вже позитивно себе зарекомендували в інших країнах, зокрема Європейського Союзу.

Ще одна своєчасна законодавча ініціатива – проект Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо запровадження реєстру видачі, використання та припинення дії гарантії походження електричної енергії, виробленої з відновлювальних джерел енергії (реєстраційний номер 9012 від 13.02.2023 р.). За ст. 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» гарантія походження електричної енергії є «документом, виданим суб'єктом, уповноваженим Кабінетом Міністрів України, на запит виробника електричної енергії, який підтверджує, що частка або визначена кількість електричної енергії вироблена з відновлюваних джерел енергії (а з використанням гідроенергії – лише мікро-, міні- та малими гідроелектростанціями)» [10].

Не зважаючи на наявність Порядку видачі, використання та припинення дії гарантії походження електричної енергії для суб'єктів господарювання, що виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.07.2013 № 771 [28], як вірно вказують автори законопроекту № 9012, на даний час через функціонування з 2019 року ринку електричної енергії (за Законом України «Про ринок електричної енергії» [29]) цей Порядок є застарілим та таким, що не здатний ефективно врегулювати окреслене питання.

Звідси не можливо виконати вимоги Директиви Європейського Парламенту та Ради 2018/2001 від 11.12.2018 «Про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел» [30] в частині створення дієвого механізму видачі, використання та припинення дії гарантії походження електричної енергії з відновлюваних джерел енергії. Підтвердження гарантії походження електричної енергії також є обов'язковою умовою для виробників (експортерів) за умови запровадження Carbon Border Adjustment Mechanism (СВАМ) – ініціативи щодо механізму вуглецевого регулювання імпорту. СВАМ наразі входить до пакету «Fit for 55» [31] і є інструментом ЄС для переходу до зеленої промислової політики та досягнення нульового рівня викидів до 2050 року.

Позитивно оцінюючи розробку законопроекту № 9012 в цілому, автори даної статті особливо акцентують увагу на збереженні вагомій ролі держави у процесі підтвердження гарантії походження електричної енергії з відновлюваних джерел енергії. Такий висновок впливає, по-перше, з визначення Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, уповноваженим органом із видачі гарантії походження електричної енергії з відновлюваних джерел енергії. Погоджуємось з розробниками законопроекту № 9012 в тому, що НКРЕКП вже має окремі інструменти та повноваження з перспективою їх розширення й удосконалення. По-друге, у віднесенні повноважень

щодо перевірок об'єктів електроенергетики виробників електричної енергії з відновлюваних джерел енергії до компетенції НКРЕКП. По-третє, через включення до складу комісії з перевірки генеруючих установок споживачів як оператора системи розподілу, так і Державної інспекції енергетичного нагляду України.

Висновки. Підводячи підсумок викладеному зазначимо, що на сучасному етапі розвитку правового регулювання стимулювання використання альтернативних джерел енергії держава проводить виважену політику. Йде процес впровадження позитивного міжнародного досвіду в частині визначення способів стимулювання через розширення їх переліку. В існуючих українських реаліях вірним є збереження вагомого впливу держави та державних інституцій на процес регулювання відносин у сфері альтернативної енергетики. Такий курс необхідно тримати й надалі, концентруючи зусилля науковців на розробці пропозицій щодо удосконалення механізму реалізації стимулюючих заходів розвитку альтернативної енергетики.

Список використаних джерел:

1. Кращі практики «зеленого» фінансування та повоєнного «зеленого» відродження: можливості для України. Квартальний звіт № 4. 2022. 23 с.
2. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 р. № 605-р. *Урядовий кур'єр*. 08.09.2017. № 167.
3. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. *Урядовий кур'єр*. 06.03.2021. № 45.
4. Проект Концепції «Зеленого енергетичного переходу України» до 2050 року. URL: https://menr.gov.ua/files/images/news_2020/21012020/pdf_%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf
5. Кулик О. І. Господарсько-правове забезпечення стимулювання виробництва енергії з використанням альтернативних джерел: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04; Донец. нац. ун-т ім. Василя Стуса. Вінниця, 2019. 231 с.
6. Молдованов, Д. В. Фінансово-правове забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики: дис. ... д-ра філос.: 081. Харків, 2020. 238 с.
7. Штода Д.О. Стимулююче тарифоутворення як засіб адміністративно-правового регулювання відносин у сфері альтернативної енергетики. *Київський часопис права*. 2021. № 4. С. 230–237.
8. Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу: Закон України від 25.09.2008 р. № 601-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 13. Ст. 155.
9. Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» щодо стимулювання використання альтернативних джерел енергії: Закон України від 01.04.2009 р. № 1220-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 32–33. Ст. 312.
10. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20.02.2003 р. № 555-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. Ст. 155.
11. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії: Закон України від 21.07.2020 р. № 810-IX. *Відомості Верховної ради*. 2020. № 50. Ст. 456.
12. Пилипенко А. Ми закрили майже 100 відсотків боргів перед «зеленою» генерацією за 2021 рік. 28.09.2021 р. URL: https://www.gpcc.com.ua/news_item/1088
13. Доманська М., Литвин Н. Проблеми з розвитком ВДЕ в електроенергетиці: виявити, спланувати, вирішити. *Громадський простір*. 09.12.2022 р. URL: <https://www.prostir.ua/?news=problemy-z-rozvytkom-vde-v-elektroenerhetytsi-vyuvyuty-splanuvaty-vyrishyty>
14. Власенко Ю. Як забезпечити 25% енергії з ВДЕ без підтримки з бюджету. *Економічна правда*. 25.07.2022 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/25/689577/>

15. Крисак А.І., Крисак М.Ф. «Зелені» тарифи відновлювальних джерел енергії як чинник екологічної безпеки. *Агросвіт*. 2018. № 24. С. 3–9.
16. Деревянко Б.В. Тенденції розвитку законодавства України про «зелені» тарифи на електричну енергію. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 2(71). С. 62–71.
17. Кузьміна М.М. Сучасні тенденції правового регулювання відновлювальної енергетики в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 193–196.
18. Сагайдак І.С., Чорна Т.М., Авраменко Н.Л. «Зелений тариф» як механізм стимулювання відновлювальної енергетики України. *Ефективна економіка*. 2018. № 10. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.10.64>
19. Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32009L0028>
20. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел: Закон України від 25.04.2019 р. № 2712-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 23. Ст. 89.
21. Настанови щодо державної допомоги на охорону довкілля і розвиток енергетики на 2014-2020 роки : Міжнародний документ Європейського Союзу, перелік від 28.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-14#Text
22. Про План законопроектної роботи Верховної Ради України на 2023 рік: постанова Верховної Ради України від 07.02.2023 р. № 2910-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2910-20#Text>
23. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії генеруючими установками споживачів: проект Закону України від 13.02.2023 р. № 9011. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41360>
24. Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання збільшення виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії генеруючими установками споживачів: проект Закону України від 28.02.2023 р. № 9011-2. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41469>
25. Про внесення змін до деяких законів України щодо запровадження реєстру видачі, використання та припинення дії гарантії походження електричної енергії, виробленої з відновлювальних джерел енергії: проект Закону України від 13.02.2023 р. № 9012. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41361>
26. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії генеруючими установками споживачів» (реєстраційний № 9011 від 13.02.2023 р.). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1674536>
27. Пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання збільшення виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії генеруючими установками споживачів (реєстраційний № 9011-2 від 28.02.2023 р.). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1674536>
28. Про затвердження Порядку видачі, використання та припинення дії гарантії походження електричної енергії для суб'єктів господарювання, що виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії: постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2013 № 771. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771-2013-%D0%BF#Text>
29. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13.04.2017 р. № 2019-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 27–28. Ст. 312.
30. Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2018.328.01.0082.01.ENG
31. Fit for 55. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>

